

dejal: "Veste, če se pri raziskovanju pokaže, da teorija ne ustreza gradivu, torej praksi, je treba obvezno spremeniti teorijo".²⁰ Če se tega ne bomo držali, bodo zanamci ali sodobniki o nas sodili tako kot o Jerneju K.: "V tistih primerih pa, ko se dejstva niso ujemale z vnaprejšnjo predstavo, je očitno obveljalo, da je to lahko slabo kvečjemu za dejstva." (Str. 167.)

Tomaz Ivešič

1. Citiram glede na spletne objave: Igor Grdina, Zamišljena nezgodovina, Pogledi, 8. julij 2014, <http://www.pogledi.si/knjiga/zamisljena-nezgodovina>; Jernej Kosi, O zgodovinskih virih in njihovi interpretaciji, Pogledi, 9. julij 2014, <http://www.pogledi.si/knjiga/zamisljena-nezgodovina>; Igor Grdina, Jerneju Kosiju v spominsko knjigo, Pogledi, 14. avgust 2014, <http://www.pogledi.si/pisma-bralcev/jerneju-kosiju-v-spominsko-knjigo>; Rok Stergar, O teorijah zarote Igorja Grdine, Pogledi, 15. avgust 2014, <http://www.pogledi.si/pisma-bralcev/o-teorijah-zarote-igorja-grdine>; Igor Grdina, Praksa subvencio-nistične skupnosti, Pogledi, 26. september 2014, <http://www.pogledi.si/pisma-bralcev/o-teorijah-zarote-igorja-grdine>; Rok Stergar, Erare humanum est, perseverare autem diabolicum, Pogledi, 8. oktober 2014, <http://www.pogledi.si/pisma-bralcev/errare-humanum-est-perseverare-autem-diabolicum>; Igor Grdina, Homo novus v polemiki, Pogledi, 17. 11. 2014, <http://www.pogledi.si/pisma-bralcev/homo-novus-v-polemiki>.
2. Damjan Mandelc, Na mejah nacije: Teorije in prakse nacionalizma, Založba Filozofske fakultete, Ljubljana 2011, str. 92-93 (dalje: D. Mandelc, Na mejah nacije).
3. Študije o etnonacionalizmu, ur. Rudi Rizman, Krt, Ljubljana 1991, str. 20-21.
4. D. Mandelc, Na mejah nacije, str. 87.
5. Ibid, str. 86-87.
6. Breda Pogorelec, Zgodovina slovenskega knjižnega jezika: jezikovni

spisi I, ur. Kozma Ahačič, ZRC SAZU, Ljubljana 2011, str. 80 (dalje: B. Pogorelec, Zgodovina slovenskega knjižnega jezika).

7. Anton Breznik, Jezikoslovne razprave, ur. Jože Toporišič, Slovenska matica, Ljubljana 1982, str. 27-54.
8. Kozma Ahačič, Nekaj vidikov umeščanja slovenščine v evropski jezikovni prostor 16. stoletja: od uporabnosti slovenskega jezika do latinskih tujk, v: Jeziki, identitete, pripadnosti med središči in obrobji: V počastitev 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja, ur. Kozma Ahačič in Petra Testen, ZRC SAZU, Ljubljana, str. 110.
9. B. Pogorelec, Zgodovina slovenskega knjižnega jezika, str. 91.
10. Adam Bohorič, Arcticae horulae succisivae = Zimske urice proste, Založba Obzorja, Maribor 1987, str. 21-22.
11. Stane Granda, "Iz jezikovne skupnosti v politični narod", v: Jeziki, identitete, pripadnosti med središči in obrobji: V počastitev 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja, ur. Kozma Ahačič in Petra Testen, ZRC SAZU, Ljubljana, str. 217 (dalje: S. Granda, Iz jezikovne skupnosti v politični narod).
12. Igor Grdina, Zamišljena nezgodovina, Pogledi, 8. julij 2014, <http://www.pogledi.si/knjiga/zamisljena-nezgodovina>.
13. Janko Kos, Slovenstvo kot vprašanje istovetnosti in razlike, v: Jeziki, identitete, pripadnosti med središči in obrobji: V počastitev 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja, ur. Kozma Ahačič in Petra Testen, ZRC SAZU, Ljubljana, str. 32-33.
14. Janez Rotar, Trubar in južni Slovani, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1988, str. 352-357.
15. Ibid, str. 358.
16. B. Pogorelec, Zgodovina slovenskega knjižnega jezika, str. 48.
17. Ibid., str. 49.
18. Marko Štuhec, Besede, ravnanja in stvari: Plemstvo na Kranjskem v prvi polovici 18. stoletja, Slovenska matica, Ljubljana 2009, str. 276.
19. S. Granda, Iz jezikovne skupnosti v politični narod, str. 215-262.
20. Breda Pogorelec, "Črni optimizem", v: Pričevanja, december 1984: iz lastnih korenin: avtobiografski eseji, zvezek II, ur. Franček Bohanec, Partizanska knjiga, Ljubljana 1984, str. 206.

RAZMIŠLJANJE O TRILOGIJI HOBIT

Z izidom zadnjega dela trilogeje Hobita se je zaključilo "holivudsko" popotovanje po Tolkienovem Srednjem svetu. Zadnji del trilogeje je sprva nosil isti naslov kot knjižni izvirnik, *Tja in spet nazaj*, a se je kasneje preimenoval v *Bitko petih vojsk*. Upravičeno? Z vidika izvirnika najbrž ne. Medtem ko v zadnjem filmu bitka zavzema osrednje mesto, ji pisatelj v knjigi posveti le pičlih nekaj strani, nato pa se Bilbo onesvesti in pride k sebi šele po razpletu boja, kjer Tolkien nadaljuje svojo zgodbo.

RAZVLEČENO IN ŽE VIDENO

Kar se tiče igralske zasedbe Hobita, je ta dokaj podobna tisti iz *Gospodarja prstanov*.

Nenavadno ali pa tudi ne, je dejstvo, da v Hobitu nastopajo nekateri priljubljeni liki iz Gospodarja prstanov, ki sicer v Tolkienovi knjižni različni ne nastopajo: na primer Legolas (Orlando Bloom), Saruman (Sir Christopher Lee), Galadriel (Cate Blanchett). Če k zasedbi prištejemo še režiserja Petra Jacksona ter dejstvo, da je pustolovščina (komercialno) razdeljena na tri dele, ne moremo spregledati težnje po ponovitvi uspeha trilogije Gospodarja prstanov. Vendar se zdi, da recept "špehastega"

Gospodarja prstanov ne deluje tako učinkovito na približno trikrat krajši mladinski fantazijski povesti o hobitskem zmikavtu.

Za Hobita bi lahko dejali, da gre za neke vrste predzgodbo Gospodarja prstanov, za Gospodarja prstanov pa za nekakšno epsko razširitev motivov iz predzgodbe. Vzporednih motivov, ki kažejo na to, da Gospodar prstanov idejno sloni na Hobitu, je precej, npr. Bilbov vzpon na Samotno goro v Hobitu in Frodov vzpon na goro Pogube v Gospodarju

prstanov; ključni vlogi obeh hobitovprstanonošev, Bilba in Froda; v obeh primerih hobita spremlja posebna odprava, družčina škratov v Hobitu in bratovščina prstana v Gospodarju prstanov. V obeh primerih je Gandalf tisti, ki zgodbo zaplete in požene naprej itd.

Ob vsem tem je Hobitu odmerjena približno enaka minutaža kot Gospodarju prstanov, čeprav je slednji bistveno bolj obsežno in predvsem kompleksno delo, ki samo po sebi, z vsemi svojimi razširitvami, kliče po

upodobitvi v več delih. Hobit je na drugi strani namenjen pripovedovanju "v polkrogu pred kaminom sedeči gruči otrok", kot razmišlja Dušan Ogrizek v predgovoru k Hobitu – čeprav je to le eden Hobitovih obrazov. Zaradi navedenih razlogov trilogija Hobit z neverjetnimi 474 minutami filmskega koluta z dokaj počasnim tempom in razvlečenim dogajanjem z (bolj ali manj) enim samim prevladujočim kadromne deluje dramsko prepričljivo... Jackson v trilogijo sicer poskuša vpletati različne reference iz širšega ozadja – npr. Gandalfov in Radagastov obisk Saronove utrdbe Dol Guldur, soočenje Belega sveta s Sauronom itd. –, vendar brez posebnega dramskega učinka, saj je glavni motiv teh vstavkov, ki vsi niti niso povezani s samo zgodbo, poskrbeti za potrebno filmsko minutažo. Nekaj dodatnih minut je filmskim ustvarjalcem uspelo pridobiti še z vpletanjem novih (izmišljenih) likov in celo novih (izmišljenih) razmerij. Tako se pojavi vilinka Tauriel, ki namesto za svojim rojakom in snubcem, Legolasom, pogleduje za škratom z imenom Kili, čigar zunanja podoba zaradi tega razloga ni nič kaj preveč škratavska ...

MALI ČLOVEK IN GANDALFOVI OPRAVKI

Tolkienova saga Srednjega sveta je gotovo fenomen brez

primere, ki pa ima tudi svoje hibe – npr. vlogo Gandalfa. Tolkien se je sam tega dobro zavedal, o čemer pričajo Gandalfovi nenadejani odhodi oz. Tolkienovo načrtno manjšanje večševe vloge. Gandalfova vloga je v Hobitu, podobno kot v Gospodarju prstanov, ključna.¹Vse do dogodka prečenja Mračnega lesa Gandalf sam uspešno reši vse težave, škratje in Bilbo pa so omejeni na vlogo (nerodnih in težave povzročajočih) spremljevalcev. Kljub temu, da sta Tolkien in kasneje njegov sin Christopher poskušala razjasniti ozadja Gandalfovih nenadnih odhodov in drugih opravkov – to so poskušali tudi v filmih, vendar z drugačnim motivom –, ostaja očitno dejstvo, da je "natančno in zahtevno pletenje zgodbe nujno zahtevalo pogosto Gandalfovo odsotnost, saj bi več sicer sam premagal večino preprek, s katerimi se morajo boriti druge osebe". Tako Gandalf pred mračnim gozdom odpravo nenadoma zapusti zaradi neimenovanih opravkov. Vzorec se v primeru razširjeni in bolj dodelani različici ponovi v Gospodarju prstanov, kjer Gandalf z barlogom vred zgrmi v prepad Morije. Prihodnost Gandalfa je v obeh primerih nejasna in ima na družičino škratov z Bilbom oz. na bratovščino prstana s Frodom povsem enak učinek; na Gandalfovo vsemogočnost pač ni moč vedno računati, na njegovo mesto mora stopiti nekdo

drug, vsakdanjik. V knjižni različici lahko opazimo, kako se Gandalfova vloga postopno vse bolj manjša, medtem ko Bilbova narašča.²Vse do "resničnega vodje", tako Tolkien v Hobitu.

In prav t. i. mali človek, kakor je zatrjeval Tolkien, je vstopna točka v Srednji svet, kar pa je v holivudski različici zamegljeno. Res je, da ima v filmski upodobitvi Bilbo še vedno pomembno vlogo, vendar gledalcaprej kot poistovetenje z Bibom (ali Frodom v Gospodarju Prstanov) pod pritiskom filmskih učinkov vleče k poistovetenju z Gandalfom ali kakšnim drugim mogočnim likom. Vendar gre najiminennejša vloga najmanjšemu – Bilbu Bogataju. To je paradokсно in neobičajno za sodobno zahodno percepcijo, nikakor pa ne tuje krščanskemu duhu. Bilbo ni modrec ne vojščak, ni posebej izobražen, niti ne kaže kakšnih drugačnih obetov za primernost zasvojo vlogo. Povrh vsega je Bilbo zaprišežen zapečkar, ki bi se, če bi se le lahko, za ceno dobre večerje in polne pipe tobaka odpovedal celotnemu potovanju, vojnemu izplenu ... Zdi se, kot bi se sredi vsega znašel po nečednem naključju. A vendar je Tolkien Gandalfu položil v usta besede, ki to jasno zavračajo. Bilbu namreč na koncu potovanja izreče znane besede: "Saj ne misliš resno, kaj, da si bredel skozi vse pustolovščine in odnašal celo kožo samo zato, ker se ti

je obračalo kolo sreče, in samo zavoljo tebe?"

Izidabitke petih vojska, kakor razpleta velike bitke na poljanah Pelennor v Gospodarju prstanov, ne odloči fizična moč, temveč "majhne" odločitve usmiljenja in ljubezni. Tolkienova vstopna točkaja torej mali človek z majhnimi vsakdanjimi dejanji. Gandalf je v prvem delu trilogije na vprašanje Galadriel: "Zakaj Bilbo?" odgovoril s pomenljivimi besedami: "Nekateri verjamejo, da lahko zlo kroti samo silna moč. Jaz pa sem ugotovil, da ni tako. Odkril sem, da drobne stvari, vsakdanja dejanja navadnih ljudi varujejo pred temo. Drobni izrazi prijaznosti in ljubezni ..." Hollywood to razmišljanje obrača na glavo ali vsaj zamegli, ko žaromete usmerja v nedosegljive sposobnosti in lastnosti ...

OČARATI, PREVZETI, GANITI

Ali torej lahko zaključimo, da je Peter Jackson popačil Tolkienovo stvaritev? Ne. V trilogiji smo priča epskim spopadom med škrti, vilinci, orki ..., prizorom, vrednim Tolkienovega pisateljskega genija. In sicer v tem smislu, da očarajo, prevzamejo, ganejo ... Ne smemo pozabiti, da je to bil tudi osnovni motiv Tolkienovega pisanja sage o Prstanu. Tolkien je glede svojega motiva za ustvarjanje zapisal: "Poglavitni motiv je bila pripovedovalčeva želja, da bi ./../ priklenila pozornost

bralcev, jih zabavala, jih razveseljevala in jih tu pa tam morda razburila ali globoko ganila." Čeprav je Hobit idejno krščansko (katoliško) delo, je Tolkien to dejstvo namenoma potisnil v ozadje – takisto ustvarjalci filma, vendar ponovno iz drugačnih razlogov. Tolkien je zelo prefinjeno zastavil celotno delo v smislu moralne krščanske uporabnosti – Hobit ponuja v mnogih ozirih, seveda zapakirano v svet pravičnih bitij, krščanski pogled na svet. Isto občestvo, ki bi se v drugačnih okoliščinah norčevalo iz krščanskega pogleda na svet, ga v Hobitu in Gospodarju prstanov morda sprejema. Kot je poudaril Tolkienov življenjepisec, Daniel Grotta-Kurska, dobre ljudi v Srednjem svetu "spodbuja in vodi etični sistem, ki krščanski v vseh pogledih, razen po imenu". Tolkienovi liki vedo, kaj morajo narediti, pa čeprav včasih pri tem oklevajo. "Čeprav so moralne odločitve, ki jih morajo sprejeti liki v Tolkienovih delih, pogosto zapletene in zato težavne, pa vedno obstaja prava izbira – pa ne prava samo za to osebo ali v tej situaciji, ampak tudi v univerzalnem smislu. In če v Srednjem svetu vedno obstaja prava izbira, vedno obstaja tudi napačna. S svojim prikazovanjem absolutne resnice, objektivne pravice in krivice ter dobrega in zlega, ki nista relativna, Tolkien predstavlja svet, ki se bo krščanskim bralcem zdel precej znan," zapiše Devin Brown. Morda je torej, če

upoštevamo Tolkienovo željo, prav, da je film takšen, kot je, "holivudski spektakel".

Samo Skralovnik

1. Gandalf izbere Bilbo, Thorinu izroči skrivni zemljevid in ključ, družino obvaruje pred Ajdi, v Meglenem gorovju kaže pot, pokonča velikega grdina, škrate iztrga iz krempljev njegovih podanikov ter, ko srečno, a popolnoma brez vsakršne hrane in možnosti za nadaljevanje pustolovščine prispejo na drugo stran Meglenega gorovja, za povrh družino popelje še k Beornu.
2. Oris situacij, ki jih Bilbo uspešno razreši in postaja voditelj tovarišije (vloga Gandalfa se manjša, vloga Bilba pa večja), z navedenimi stranmi v Hobitu (1986): dogodek z Ajdi (ta naloga je Bilbova prva in mu spodleti), dogodek s pajki (160sl.), s sodi (178sl.), z vrati na Samotni gori (202–204), zadnji hip predlaga umik v rov pred Smaugom (216), poizveduje pri Smaugu (najde Smaugovo šibko točko, kar je za nadaljnji razplet ključnega pomena) (224, 261), roti škrate, naj zaprejo skrivna vrata in se skrijejo (228), izroči svetinjo (264sl.) itd. V grobem lahko zaključimo, da sta si vse naloge "razdelila" Gandalf in Bilbo. Po Gandalfovem odhodu je Bilbo "prevzel v njihovi pustolovščini mesto resničnega vodje (219).